

RIVOJLANAYOTGAN MAMLAKATLARDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK FAOLIYATIDA INVESTITSİYALAR JALB QILISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

i.f.n., dots. Karimova Komila Daniyarovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Mustaqil izlanuvchisi, Toshkent O'zbekiston.

Annotatsiya: Maqolada rivojlanayotgan mamlakatlarda kichik biznes va tadbirkorlik faoliyatida investitsiya jalb qilish yo'llari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, 2030 yilgacha Qozog'istonda kichik va o'rta biznesni rivojlantirish konsepsiyasining asosiy ko'rsatkichlari, 2018–2024 yillarda Qozog'istonda kichik biznesni rivojlantirish ko'rsatkichlari, Malayziya tadbirkorligida aholi jon boshiga yalpi ichki mahsulot va YaIMning o'sish sur'ati, Indoneziyada kichik korxonalarning tasniflanishi hamda Indoneziya YaIM hajmi, o'sish surati va Iste'mol narxlari indeksi tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: investitsiya, kichik biznes, YaIM, kichik korxona, o'rta biznes, tadbirkorlik, soliq imtiyoz, iste'mol narx indeks.

Abstract: The article examines ways to attract investment in small business and entrepreneurship in developing countries. It also analyzes the main indicators of the Concept for the Development of Small and Medium-Sized Businesses in Kazakhstan until 2030, indicators of the development of small businesses in Kazakhstan in 2018–2024, the growth rate of gross domestic product and GDP per capita in Malaysian entrepreneurship, the classification of small businesses in Indonesia, and the volume, growth pattern and Consumer Price Index of Indonesia's GDP.

Key words: investment, small business, GDP, small enterprise, medium-sized business, entrepreneurship, tax incentives, consumer price index.

Аннотация: В статье рассматриваются пути привлечения инвестиций в малый бизнес и предпринимательство в развивающихся странах. Также были проанализированы основные показатели концепции развития малого и среднего бизнеса в Казахстане до 2030 года, показатели развития малого бизнеса в Казахстане в 2018–2024 годах, темпы роста валового внутреннего продукта и ВВП на душу населения в предпринимательстве Малайзии, классификация малого бизнеса в Индонезии, а также размер, динамика роста и индекс потребительских цен Индонезии.

Ключевые слова: инвестиции, малый бизнес, ВВП, малое предприятие, средний бизнес, предпринимательство, налоговые льготы, индекс потребительских цен.

KIRISH. Bugungi globallashuv davrida iqtisodiy raqobatning kuchayib borishi mamlakatlarni investitsiyalarni jalb qilishga va tadbirkorlik muhitini yaxshilashga undamoqda. Xususan, Markaziy Osiyo mintaqasida Qozog'iston kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirish hamda xorijiy investitsiyalarni jalb etishda faol siyosat yuritayotgan davlatlardan biridir. Kichik va o'rta biznes (KO'B)

sektorini qoʻllab-quvvatlash orqali mamlakat iqtisodiyotini diversifikatsiyalash, yangi ish oʻrinlarini yaratish va innovatsion rivojlanishni ragʻbatlantirish maqsad qilingan.

Qozogʻiston hukumati tadbirkorlar uchun soliq imtiyozlari, yengillashtirilgan kreditlar, biznes-inkubatorlar va maxsus iqtisodiy zonalar kabi koʻplab mexanizmlarni yoʻlga qoʻygan. Bunda asosiy eʼtibor xorijiy investorlar ishonchini qozonishga va ularni mahalliy biznes loyihalariga jalb etishga qaratilgan. Mazkur tajribani oʻrganish orqali Qozogʻistonda kichik biznesni rivojlantirish boʻyicha amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar, investitsiyaviy muhitning oʻziga xos jihatlari hamda xalqaro tajribaning oʻrgib chiqamiz.

Barqaror rivojlanishning dolzarbligi dunyoda davom etayotgan iqlim oʻzgarishi - antropogen omillar sabab yoki qoʻzgʻatgan ekstremal meteorologik, iqlimiy va gidrologik hodisalar bilan bogʻliq. Bu uglerod neytralligiga erishish uchun iqtisodiy qayta qurishni talab qiladi. Kichik biznes sektori bozor iqtisodiyoti hukm surayotgan har qanday davlatda harakatlantiruvchi kuch hisoblanadi.

TAHLIL VA NATIJALAR. Qozogʻiston aksariyat mamlakatlar uchun xos boʻlgan tendentsiyalarni namoyish etadi. 2024 yil holatiga koʻra, mamlakat SDG reytingida 163 mamlakat ichida 66-oʻrinni egalladi. Maʼlum boʻlishicha, MRMga erishish uchun davlat byudjeti mablagʻlarining oʻrtacha 81 foizi yoʻnaltirilgan boʻlsa-da, maqsadli koʻrsatkichlarning atigi 58,6 foizi moliyalashtirildi. Bu byudjet taqsimoti va maqsadlar ustuvorligi oʻrtasidagi potentsial nomuvofiqlikni koʻrsatadi.

Qozogʻiston kichik biznesining barqaror rivojlanishi davlat, tadbirkorlik sub'ektlari va jamiyatning yaqin hamkorligida amalga oshirilishi kerak. Qozogʻistonda kichik biznesni rivojlantirish sohasidagi koʻrsatkichlarning oʻsishiga qaramay, iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, eksport salohiyatini roʻyobga chiqarish va mamlakatning uzoq muddatli iqtisodiy oʻsishi barqarorligiga yanada ijobiy taʼsir koʻrsatish uchun ijtimoiy, iqtisodiy va ekologik jarayonlarni hisobga oladigan sifat oʻzgarishlari talab etiladi. Qozogʻiston kichik va oʻrta korxonalarini strategik rivojlantirishning asosiy parametrlari band boʻlganlar sonining koʻpayishi, yalpi ichki mahsulot ulushining oshishi, mehnat unumdorligi va investitsiyalar hajmining oshishi bilan bogʻliq. Shu bilan birga, tadbirkorlik salohiyatini yuksaltirish iqlimga betaraf, resurslardan tejamkor va moslashuvchan raqamli iqtisodiyotga erishishga eʼtibor qaratmaydi. Keyingi barqaror rivojlanish manfaatdor tomonlarning "tadbirkorlik subyektlari – jamiyat – davlat" faol tarmoq hamkorligi asosida amalga oshirilishi kerak.

Shu bilan birga, Qozogʻiston kichik va oʻrta korxonalarini strategik rivojlantirishning asosiy parametrlarining oʻtkazilgan tahlili xodimlar sonining koʻpayishi, yalpi ichki mahsulot ulushining oʻsishi, mehnat unumdorligi va investitsiyalarning oʻsishi bilan bogʻliq. Shu bilan birga, strategik hujjatda ("Kichik va oʻrta tadbirkorlikni 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi") tadbirkorlik salohiyatini yuksaltirishda iqlimdan xolis, resurslardan tejamkor va moslashuvchan raqamli iqtisodiyotga erishishga eʼtibor qaratilmagan. Dominant manfaatdor tomon – "davlat" KOʻBni rivojlantirishga qaratilgan strategik hujjat doirasida KOʻB sektorining barqaror rivojlanish koʻrsatkichlarini rasmiylashtirmaydi.

1-jadval

2030 yilgacha Qozog'istonda kichik va o'rta biznesni rivojlantirish konsepsiyasining asosiy ko'rsatkichlari

Tarmoqlar bo'yicha	Ko'rsatkichlar fozida
YaIMdagi kichik va o'rta korxonalarning ulushi	40
YaIMdagi o'rta kompaniyalarning ulushi	20
O'rta korxonalarda bandlik (million kishi)	5
O'rta korxonalarda o'rtacha real mehnat unumdorligining o'sishi (bir korxonaga)	50
Barcha xo'jalik yurituvchi sub'ektlarning asosiy kapitaliga qo'yilgan investitsiyalar umumiy hajmida o'rta korxonalarning asosiy kapitaliga qo'yilgan investitsiyalar ulushi	15

2018–2024 yillar davomida Qozog'iston kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishda sezilarli yutuqlarga erishdi. Davlat tomonidan kichik va o'rta biznes (KO'B) sektorini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan siyosatlarning samarali amalga oshirilishi, investitsiya muhitining yaxshilanishi va innovatsion loyihalarga qiziqishning ortishi natijasida iqtisodiyotning ushbu segmenti sezilarli darajada rivojlandi. Ayniqsa, 2024 yilda mamlakatga jalb qilingan investitsiyalar hajmi 15,7 milliard dollarga yetib, 2023 yilga nisbatan 88 foizga oshdi. Bu esa Qozog'istonni Shimoliy va Markaziy Osiyoda investitsiya jalb etish bo'yicha yetakchi mamlakatga aylantirdi. Ushbu davr mobaynida kichik biznesni rivojlantirishga qaratilgan chora-tadbirlar, jumladan, soliq imtiyozlari, grantlar, inkubatsiya markazlari va erkin iqtisodiy zonalar tashkil etilishi, shuningdek, investitsiya siyosatining takomillashtirilishi kichik biznesning raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qildi.

Qozog'istonning innovatsion rivojlanishida kichik va o'rta tadbirkorlik (KO'B) sektori asosiy rol o'ynaydi. Davlat darajasida tadbirkorlikning uzluksiz rivojlanishini ta'minlash maqsadida dasturiy hujjat qabul qilinmoqda. 2018–2024-yillarda kichik tadbirkorlikni rivojlantirish ko'rsatkichlari monitoringi uni rivojlantirishning ijobiy dinamikasi haqida xulosa chiqarish imkonini beradi.

2-jadval

2018–2024 yillarda Qozog'istonda kichik biznesni rivojlantirish ko'rsatkichlari

Indeks	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	O'sish surati
Kichik biznesning yuridik shaxslari, birliklari	231 325	258 365	280 200	299 737	416 080	438 403	456502	2,495
Yakka tartibdagi tadbirkorlar, birliklar	809,115	855 920	857 910	907 722	1 044 252	1 336 490	1622306	1,514
Kichik biznes yuridik shaxslar, ming kishi	13,519	14 082	14 624	14 888	31 251	17 288	18235	1.458

Yakka tartibdagi tadbirkorlar, ming kishi	13,152	13 789	13 538	13 671	136 714	16 785	18356	1,234
Kichik biznes yuridik shaxslari tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlar, ming teng	18 272 335	22 947 233	23 401 108	28 446 662	29 452 215	42 069 312	44025213	4,12
Yakka tartibdagi tadbirkorlar tomonidan ishlab chiqarilgan mahsulotlar, ming teng	1 764 985	1 902 754	1 729 842	3 401 450	3 404 453	4 468 161	4589265	2,94
YaIMdagi innovatsion mahsulotlar ulushi, %	1,72	1,60	2,43	1,71	1,81	1,99	2,1	2,16

2018-2024-yillarda Qozog'istonda kichik biznesni rivojlantirish ko'rsatkichlari jadal rivojlanishdan dalolat beradi. Tadbirkorlar soni ham, ishlab chiqarish hajmi ham ortib bormoqda. Yuridik shaxslar uchun kichik biznes sub'ektlarida mahsulot ishlab chiqarish hajmi to'rt barobardan ortiq, yakka tartibdagi tadbirkorlar uchun qariyb 3 barobar oshdi.

Qozog'iston hukumati kichik biznes va tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirish uchun bir qator sharoitlar yaratgan. Bular jumlasiga soliq imtiyozlari, yengillashtirilgan kreditlar, biznes-inkubatorlar va erkin iqtisodiy zonalar tashkil etish kiradi. Shuningdek, kichik biznes sub'ektlari uchun ro'yxatdan o'tish jarayoni soddalashtirilgan bo'lib, yagona soliq to'lovi stavkasi va yagona ijtimoiy to'lovning amaldagi stavkalari kichik biznesni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan. Davlat tomonidan kichik biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlash uchun imtiyozli kreditlar, grantlar va boshqa moliyaviy yordam shakllari mavjud. Tadbirkorlik sub'ektlarining huquqlarini himoya qilishga alohida e'tibor qaratilib, biznes manfaatlari himoya qilinadi. Shuningdek, "yagona darcha" tamoyili asosida tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlovchi markazlar tashkil etilgan. Bularning barchasi kichik biznes va tadbirkorlik faoliyatida investitsiyalar jalb qilish uchun qulay sharoitlar yaratishga xizmat qiladi.

Ozərbaycan Respublikası kichik biznes va tadbirkorlikni rivojlantirishda muhim bosqichlarni bosib o'tdi. 1990-yillarning oxiridan boshlab, davlat tomonidan kichik va o'rta biznes (KO'B) sektorini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan islohotlar amalga oshirildi. Bu jarayon davomida, mamlakatda investitsiya muhitini yaxshilash, tadbirkorlik faoliyatini soddalashtirish va kichik biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlashga qaratilgan bir qator chora-tadbirlar ishlab chiqildi.

Ozərbayjonda kichik biznesni rivojlantirish uchun yaratilgan sharoitlar quyidagilarni o'z ichiga oladi: yakka tartibdagi tadbirkorlar va yuridik shaxslar uchun ro'yxatdan o'tish jarayoni tezlashtirilgan va byurokratik to'siqlar kamaytirilgan; kichik biznes subyektlari uchun soliq stavkalari pasaytirilgan va ba'zi hollarda imtiyozlar taqdim etilgan; banklar tomonidan imtiyozli kreditlar, grantlar va boshqa moliyaviy yordam shakllari orqali kichik biznesni moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimi yo'lga qo'yilgan; yangi tadbirkorlar uchun biznes-inkubatorlar tashkil etilgan va erkin iqtisodiy zonalar orqali investitsiyalarni jalb qilishga qaratilgan chora-tadbirlar amalga oshirilgan; tadbirkorlik subyektlarining huquqlarini himoya qilishga alohida e'tibor qaratilgan va biznes muhitini yaxshilashga qaratilgan islohotlar amalga oshirilgan. Ushbu chora-tadbirlar orqali Ozarbayjon kichik biznes va tadbirkorlik faoliyatida investitsiyalarni jalb qilish uchun qulay sharoitlar yaratishga erishdi.

Ozarbayjon hukumati chet el sarmoyasini jalb qilishga intilib, iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish va tender jarayonining shaffofligini ta'minlash uchun islohotlar o'tkazgan bo'lsa ham, Ozarbayjondagi sarmoyaviy muhit qiyinligicha qolmoqda. Ozarbayjon iqtisodiyoti neft va gaz ishlab chiqarishga qattiq bog'liq bo'lib qolmoqda, bu eksport daromadlarining qariyb 90 foizini va davlat byudjetining yarmidan ko'prog'ini tashkil qiladi. 2024-yilda Ozarbayjon iqtisodiyoti 1,1 foizga, Ozarbayjonning iste'mol narxlari indeksi esa yiliga 8,8 foizga o'sdi. Yillik inflyatsiya 2024-yilda 5,3 foizni, 2025-yilda esa 4,9 foizni tashkil etadi.

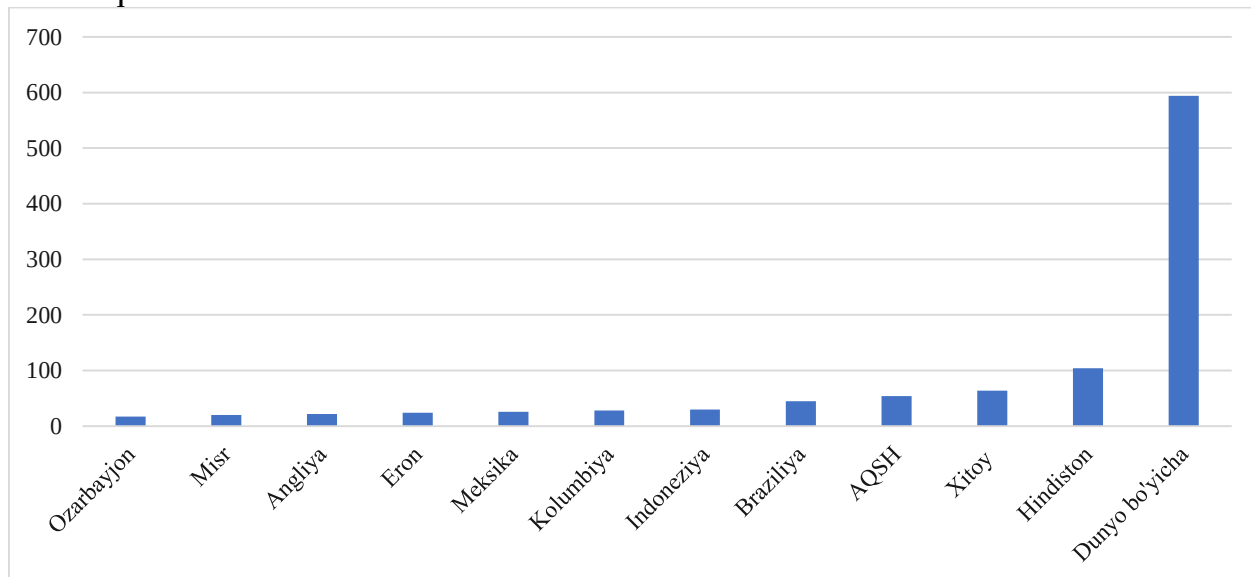
Dunyo bo'ylab kompaniyalarning qariyb 90% mikro, kichik va o'rta biznes (KO'B) hisoblanadi. KO'B muhim - dunyoda bandlikni ta'minlashda taxminan 60-70% rol o'ynaydi. Jahon yalpi ichki mahsulotining (YaIM) 50% kichik va o'rta korxonalar tomonidan ta'minlanadi. Kichik va o'rta korxonalar iqtisodiy o'sish va ijtimoiy rivojlanishning drayveri hisoblanadi. Barqaror rivojlanish, aholi bandligini ta'minlash, qashshoqlikni qisqartirish, tadbirkorlik va innovatsiyalarni rag'batlantirish, Barqaror rivojlanish maqsadlariga erishishda kichik va o'rta korxonalarning hissasi katta. Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasi 27-iyunni "Mikro, kichik va o'rta korxonalar kuni" deb belgilab, Birlashgan Millatlar Tashkilotining Barqaror Rivojlanish Maqsadlariga (SDGs) erishishda kichik va o'rta biznes sub'yektlarining qo'shgan ulkan hissasi haqida xabardorlikni oshirish maqsadida belgiladi.

Ozarbayjon Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2018-yil 21-dekabrda qarori bilan "Mikro, kichik, o'rta va yirik tadbirkorlik sub'yektlarini tasniflashning yangi mezonlari" tasdiqlangan. Ushbu mezonlarga ko'ra, mikro tadbirkorlar soni 10 nafargacha bo'lgan, yillik daromadi 200 000 manatgacha bo'lgan tadbirkor hisoblanadi. Xodimlari soni 11-50 kishigacha bo'lgan va yillik daromadi 3 million manatgacha bo'lgan tadbirkor kichik tadbirkor deb hisoblanadi. Ishchilar soni 51 dan 250 kishigacha bo'lgan va yillik daromadi 3 dan 30 million manatgacha bo'lgan tadbirkor o'rta tadbirkordir.

Ozarbayjonda tadbirkorlarning 99% dan ortig'ini kichik va o'rta korxonalar tashkil etadi. Faol KO'B sub'ektlarining 97,3 foizi mikro, 1,9 foizi kichik va 0,8 foizi o'rta korxonalardir. Mamlakatda KO'B sub'ektlari asosan savdo, qishloq

xo'jaligi, qurilish, qayta ishlash, logistika, sanoat, turizm, umumiy ovqatlanish, transport va boshqa sohalarida faoliyat yuritmoqda.

2024 yilda dunyoda taxminan 594 million tadbirkor bor. Bu umumiy aholining 7,4 foizini tashkil qiladi. Bu raqam 2020 yilda hisoblangan 582 milliondan sezilarli o'sishni anglatadi, bu uch yil ichida taxminan 2,1 foizga o'sishni anglatadi. Ko'rib turganingizdek, Hindiston boshqa mamlakatlardan sezilarli darajada o'zib ketgan ro'yxatda yetakchilik qilmoqda. Undan keyin Xitoy, AQSh va Braziliya. Qo'shma Shtatlarda taxminan 54 million tadbirkor bor. Bu raqam kattalar ishchi kuchining taxminan 32 foizini tashkil qiladi. So'nggi yillarda AQShda tadbirkorlar soni ortib bormoqda.

1-rasm. 2024 yilda Mamlakatlar bo'yicha tadbirkorlar soni million kishi

2024 yilda Xitoyda 64 milliondan ortiq tadbirkor va yakka tartibdagi tadbirkorlar bor edi. Bu raqam kattalar aholisining taxminan 5% ni tashkil qiladi. Bunga qator omillar, jumladan, davlat tomonidan tadbirkorlikni qo'llab-quvvatlayotgani, o'rta sinfning o'sib borayotgani va texnologiyalarning kengayishi sabab bo'lmoqda. Hindistonda taxminan 104 million tadbirkor yoki mamlakatdagi katta yoshli aholining qariyb 11,5 foizi bor. Bu salmoqli ko'rsatkich Hindistonning turli sohaları va mintaqalari bo'ylab zarurat va imkoniyatlardan kelib chiqqan holda rivojlanayotgan tadbirkorlik ekotizimidan dalolat beradi.

Kichik va o'rta korxonalar Malayziya iqtisodiyotining qariyb 97 foizini tashkil etadi, ular bandlikning 48 foizini tashkil qiladi va umumiy yalpi ichki mahsulotning (YaIM) 38 foizini tashkil qiladi.

Jahon bankining 2023 yilgi biznes yuritish hisobotida Malayziya 190 ta davlatlar ichida 12-o'rinni egallab, biznes uchun qulay ishbilarmonlik muhitini ta'minlayotganini namoyish etdi. Bu mamlakatda biznes ochish, moliyalashtirish va tashqi savdoni yuritish uchun sarflanadigan vaqt va xarajatlar sezilarli darajada kamaydi.

Tadbirkorlar Malayziyada o'rtacha 5,5 kun ichida o'z biznesini yo'lga qo'yishlari mumkin, bu xarajatlar aholi jon boshiga daromadning atigi 0,7 foizini tashkil qiladi. Bu so'rov o'tkazilgan iqtisodlarda kuzatilgan o'rtacha 12,5 kunlik va aholi jon boshiga daromadning 7,0% bilan solishtirganda sezilarli darajada tezroq

va arzonroqdir. Ushbu soddalashtirilgan jarayon tadbirkorlarga o'z g'oyalarini tezda amalga oshirish imkonini beradi. Malayziyadagi kichik biznes kreditlardan nisbatan yaxshi foydalanish imkoniyatiga ega. KO'B sub'ektlarining qariyb 42 foizi kreditlar yoki kredit liniyalariga ega bo'lib, so'rovda qatnashgan mamlakatlar orasida o'rtacha 35 foizdan oshadi. Kreditning bunday mavjudligi biznesni kengaytirish, yangi korxonalarga sarmoya kiritish va umumiy iqtisodiy o'sishni osonlashtiradi.

Malayziya chegaralar bo'ylab savdo jarayonini soddalashtirdi. Mamlakatdan tovarlarni eksport qilish odatda o'rtacha 7,5 kun davom etadi, bu tovarlar qiymatining 1,3% ni tashkil qiladi. Ushbu samarali va tejamkor protsedura o'rtacha 10,2 kunlik ko'rsatkichdan va so'rovda qatnashgan iqtisodlar o'rtasida kuzatilgan tovarlar qiymatining 2,0 foizidan ustundir. Bunday soddalashtirilgan savdo jarayonlari Malayziyaning raqobatbardoshligini va xalqaro biznes uchun jozibadorligini oshiradi.

Malayziya tadbirkorlik muhiti sifatida uning jozibadorligiga hissa qo'shadigan bir qancha asosiy kuchli tomonlarga ega. Bu kuchli tomonlarga quyidagilar kiradi:

Malayziya biznes uchun qulay me'yoriy-huquqiy bazaga ega. Hukumat biznes jarayonlarini soddalashtirish va xarajatlarni kamaytirishga qaratilgan siyosatni amalga oshirdi. Jumladan, tadbirkorlik sub'ektlarini ro'yxatdan o'tkazishda "yagona darcha" tizimining joriy etilgani va litsenziyalash tartib-taomillarining soddalashtirilgani tadbirkorlar faoliyatini yanada qulayroq qilish imkonini bermoqda.

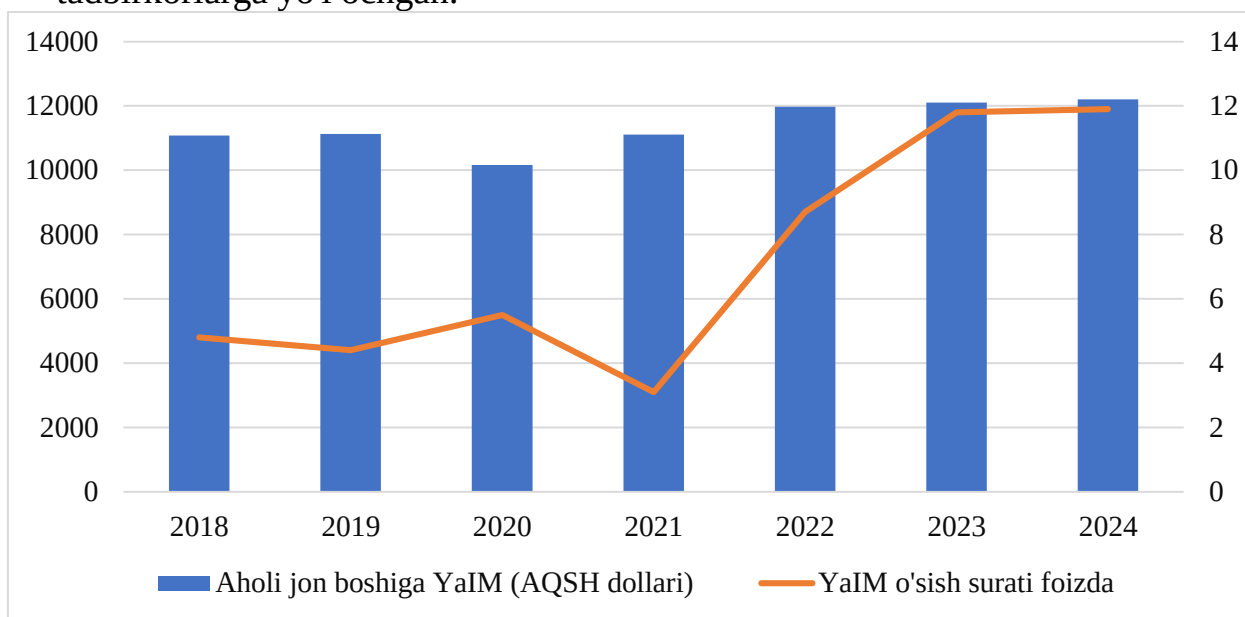
Malayziya o'qimishli va malakali ishchi kuchiga ega ekanligidan faxrlanadi. Bu odamlarga bir nechta sohalarda ustunlik qilishiga yordam berganligi sababli, STEM ta'limiga mamlakat ta'lim tizimida katta ahamiyat beriladi. Ushbu iqtidorlar jamg'armasi va g'ayratli va malakali ishchilarning qobiliyatlari tadbirkorlar uchun mavjud.

Janubi-Sharqiy Osiyoning chegarasida joylashgan Malayziya strategik joylashuvga ega bo'lib, tadbirkorlarga ko'plab afzalliklarni beradi. Ushbu geografik joylashuv mintaqadagi katta va kengayib borayotgan bozorga kirish imkonini beradi. Bundan tashqari, Malayziyaning xalqaro savdo yo'llari tarmog'i biznes imkoniyatlarini va global bozorlar bilan aloqani osonlashtiradi, tadbirkorlarga kengroq kirish va bozorga kirish potentsialini taklif qiladi.

Malayziya hukumati biznesni rivojlantirishni faol rag'batlantiradi. Hukumat ko'plab dastur va loyihalar orqali tadbirkorlarga moliyaviy ko'mak, o'qitish imkoniyatlari va biznesni rivojlantirishga yordam beradi. Ushbu qo'llab-quvvatlash ekotizimi axborot almashish imkonini beradi, innovatsiyalarni rag'batlantiradi va tadbirkorlarga biznesni boshlash va kengaytirish bilan bog'liq qiyinchiliklarni engishda yordam beradi.

Malayziya dinamik va rivojlanayotgan startap ekotizimini tarbiyalaydi. Inkubatorlar, akseleratorlar va boshqa yordamchi tashkilotlarning mavjudligi tadbirkorlik muvaffaqiyati uchun qulay muhit yaratadi. Ushbu tashkilotlar startaplarga murabbiylik, tarmoq imkoniyatlari, moliyalashtirish va qimmatli manbalarni taklif qiladi. Bundan tashqari, Malayziya muvaffaqiyatli startaplar

uyidir, ular xalqaro e'tirofga sazovor bo'lgan, ilhomlantiruvchi va intiluvchan tadbirkorlarga yo'l ochgan.

2-rasm. Malayziya tadbirkorligida aholi jon boshiga yalpi ichki mahsulot va YaIMning o'sish sur'ati

So'nggi paytlarda Malayziyada kishi boshiga yalpi ichki mahsulot doimiy ravishda o'sib bormoqda. 2018 yilda yalpi ichki mahsulot kishi boshiga 11074 dollarni tashkil etdi. 2022 yilga kelib, u doimiy ravishda 11 972 dollargacha ko'tariladi. Ushbu o'sish tendentsiyasi turmush darajasi o'sib borayotganini va iste'mol xarajatlari oshishi mumkinligini ko'rsatadi. O'z tovarlari va xizmatlari bozorini kengaytirish biznes egalariga foyda keltirgan.

Malayziyada YaIM o'sish sur'ati o'zgarib turdi. 2018-yilda 4,8% o'sish kuzatildi. 2019-yilda 4,4% o'sish kuzatildi. Undan keyingi yillarda nisbatan barqarorligicha qoldi. COVID-19 pandemiyasi tufayli Malayziya jiddiy retsessiyani boshdan kechirdi. 2020 yilda -5,5% salbiy o'sish sur'ati bilan. O'sha vaqtdan buyon mamlakat tiklanishi kuzatildi, o'sish sur'atlari 2021 yilda 3,1% ni tashkil etdi. 2022 yilda ta'sirchan 8,7%ni tashkil qildi.

Indoneziyada 20/2008-sonli Qonunga muvofiq kichik biznes sub'ektlari mikro, kichik va o'rta korxonalarga ularning aktivlari va daromadlaridan kelib chiqqan holda bo'linadi.

3-jadval

Indoneziyada kichik korxonalarning tasniflanishi

Turi	Maksimal aktivlar, rupi	Yalpi daromad, rupi	Xodimlar soni
Mikro	maks 50,000,000	maks 300,000,000	1-4
Kichik	50,000,000-500,000,000	300,000,000-2,500,000,000	5-9
O'rta	500,000,000-10,000,000,000	2,500,000,000-50,000,000,000	20-99
Katta	>10,000,000,000	>50,000,000,000	>99

50 milliard rupilik yillik daromad 2024 yil dekabr oyi holatiga ko'ra taxminan 600 mln AQSh dollariga teng. YaIM va ish o'rinlari yaratishga katta hissa qo'shganiga qaramay, Indoneziya kichik va o'rta korxonalari bir qator to'siqlarga duch kelmoqda. Eng asosiy muammo kichik va o'rta korxonalarining 60-70 foizi moliyaviy institutlarga tegishliligi va o'z loyihalarni moliyalashtirish imkoniyatlariga ega emasligidadir. Boshqa to'siqlar sirasiga infratuzilmaning yaxshi rivojlanmaganligi, kompaniya litsenziyalari va ruxsatnomalarini olishdagi qiyinchiliklar, yuqori soliq stavkalari, siyosiy ishonchsizlik va boshqalar kiradi. Hozirgi vaqtda kompaniyalar nafaqat kompaniya profillarini, balki maqsadli bozorlariga taklif qilmoqchi bo'lgan mahsulot yoki xizmatlarini aloqa vositalaridan keng foydalagan holda veb-saytlar va ijtimoiy media platformalarida sahifalar yaratish orqali amalga oshirishmoqda. Shu sababli, brend imidjini shakllantirishda veb-saytlar va ijtimoiy tarmoqlarning asosiy rolini o'rganish firmalarning raqobatbardoshligini saqlab qolishlari uchun muhimdir. Kompaniyalar o'z veb-saytlarining jozibadorligi oshirish uchun brend to'g'risidagi zarur bo'lgan ma'lumotlarni joylashtirishmoqda.

Muvaffaqiyatli brend jozibadorligi mijozlar brendni eslab qolishlari va tan olishlarida kuzatiladi. Kompaniya nafaqat veb-saytlar orqali, balki ijtimoiy mediadan foydalangan holda brend mashhurligini oshirishi mumkin. Agar kompaniya qiziqarli va foydali materiallarni yetkazib bera olsa, u o'zining ijtimoiy media kanallari bilan o'zaro aloqani kuchaytirishi mumkin, natijada iste'molchi brendining tan olinishini oshiradi. Agar kompaniya xalqaro yoki mahalliy iste'molchilarni jalb qilsa, kompaniya Indoneziya Banki tomonidan moliyalashtirilishi uchun katta imkoniyatlarga yega bo'ladi.

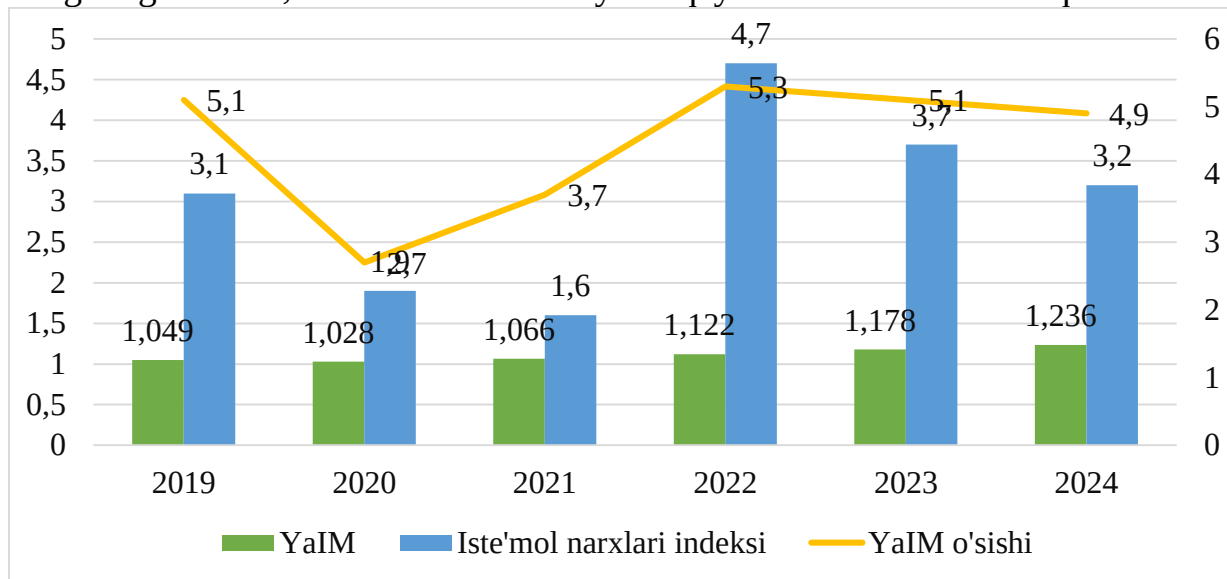
Aholisi 5 milliondan kam bo'lgan Singapur bilan taqqoslaganda, tadbirkorlar soni taxminan 8,6 foizni tashkil etadi. Malayziya va Tailand allaqachon 4,5 foizdan oshgan. 270 million aholiga ega Indoneziyada tadbirkorlarning atigi 3,47 foizni tashkil qildi.

Indoneziya kuchli iqtisodiyotini saqlab qoldi, chunki uning iqtisodiyoti 2023 yilni YaIM (yalpi ichki mahsulot) 5% o'sish sur'ati bilan yakunladi, bu global iqtisodiyotga qaramay, pandemiyadan oldingi o'sish darajasiga qaytishdan dalolat beradi. Bu Indoneziyaning ko'rsatkichlarini mintaqa iqtisodiyotlari qatoriga qo'yadi, Vetnam, Malayziya va Tailand o'xshash yoki pastroq o'sish sur'atlarini 5%, 3,7% va 2%.

Biroq, Indoneziyaning 2023 yildagi iqtisodiy ko'rsatkichlari bir necha omillar bilan cheklandi. Xitoy, AQSH va Yaponiya kabi asosiy savdo hamkorlaridagi iqtisodiy pasayish va xom ashyo narxlarining pasayishi Indoneziyaning tovarga bog'liq eksportiga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Bu, ayniqsa, eksportning uchta asosiy toifalarida yaqqol namoyon bo'ldi: mineral yoqilg'i, temir va po'lat hamda hayvonot/o'simlik moylari va yog'lar, bular umumiy hisobda 2023 yilda mamlakat eksport qiymatining 43 foizini tashkil etdi. Natijada eksport qiymati o'tgan yilning shu davriga nisbatan 12,0 foizga kamayib, 259 milliard dollarni tashkil etdi.

Bundan tashqari, zaif ichki iste'mol iqtisodiyotning keyingi tiklanishiga to'sqinlik qildi, chunki Indoneziya markaziy banki, Indoneziya banki 2023 yil uchun

inflyatsiya darajasini 2% -4% oralig'ida ushlab turish uchun 2022 yil o'rtalaridan boshlab foiz stavkalarini oshirdi. 2023 yilda barqaror inflyatsiya darajasi 3,7% bo'lganligi sababli, ichki iste'mol 2024 yilda qayta ko'tarilishi kutilmoqda. narxlar.

3-rasm. Indoneziya YaIM hajmi, o'sish surati va Iste'mol narxlari indeksi

2024-yilda Indoneziya o'zining iqtisodiy o'sish sur'atini saqlab qoladi, yalpi ichki mahsulotning 4,9 foizga o'sdi. Ushbu ijobiy natijaga qaramay, Indoneziya va Janubi-Sharqiy Osiyoning bir qancha muhim iqtisodlari global iqtisodiy muhitning zaifligi va ichki iste'molning pastligi tufayli cheklolarga duch kelishda davom etmoqda. Shunga qaramay, bu iqtisodlar yetakchi global iqtisodlardan ustun turishda davom etmoqda.

2023 yilda Indoneziyaga 47,5 milliard AQSh dollari miqdorida to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimi ro'y berdi, bu o'tgan yili 44,2 foizga o'sgandan keyin o'tgan yilning shu davriga nisbatan 13,7 foizga o'sdi. Ushbu to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar ko'rsatkichlari mintaqaviy o'sish tendentsiyasiga mos keladi, chunki boshqa ASEAN (Janubiy-Sharqiy Osiyo Millatlar Uyushmasi) iqtisodlari ham xuddi shunday tarzda global so'l tendentsiyalarni yaxshilashdan investorlar ishonchini oshirish va foiz stavkalarini pasaytirishdan foyda ko'rgan. Shunga qaramay, Indoneziyaga to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar oqimi Vetnam va Tailandga qaraganda sekinroq o'sayotgan ko'rinadi, chunki ular 2023-yilda to'g'ridan-to'g'ri investitsiya oqimining o'tgan yilga nisbatan 32,1% va 43% ga oshganini qayd etdi. Indoneziya ilgari tog'-kon sanoati, metall va metall buyumlari sanoatining asosiy tarmoqlariga to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalarni jalb qilishda katta muvaffaqiyatlarga erishgan, biroq asosiy investitsion investitsion qo'shimchalar narxlari keskin pasaygan. Nikel va alyuminiy narxi 2022 yil boshida eng yuqori cho'qqiga chiqdi, ammo keyin 2023 yil oxirigacha mos ravishda 68% va 36% ga tushdi.

2023-yilda metall va metall buyumlari xorijiy investitsiyalar bo'yicha ustunlik qilishda davom etdi va 2022-yilga o'xshash o'sish traektoriyasini saqlab qoldi va umumiy to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmining 23,4% ni jalb qildi. Keyingi o'rinda transport, omborxona va telekommunikatsiya jami to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar hajmining 11,2% bilan ikkinchi o'rinni egalladi. Kimyo

va farmatsevtika, tog'-kon sanoati, qog'oz va poligrafiya bilan birgalikda ushbu beshta yetakchi sektor 2023 yilda Indoneziyaga to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar oqimining 60,4 foizini tashkil etdi.

XULOSA VA TAKLIFLAR. Rivojlanayotgan mamlakatlarda kichik biznes va tadbirkorlik faoliyatida investitsiyalar jalb qilish o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, bu jarayonda iqtisodiy barqarorlik, huquqiy muhit, infratuzilmaning rivojlanganlik darajasi hamda moliyaviy tizimning ochiqqligi muhim omillar sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur davlatlarda kichik biznes ko'p hollarda iqtisodiyotning asosiy harakatlantiruvchi kuchi bo'lib xizmat qilgani bois, unga sarmoya jalb etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi.

Shu bilan birga, rivojlanayotgan mamlakatlarda sarmoyadorlar uchun mavjud xavflar – siyosiy beqarorlik, qonunchilikdagi noaniqliklar, korrupsiya, valyuta xatarlarining yuqoriligi kabi omillar ham e'tiborga olinadi. Shunday bo'lsa-da, bunday mamlakatlardagi bozorlarning kengligi, mehnat resurslarining arzonligi va iqtisodiy o'sish istiqbollari investorlar uchun jozibador omillar bo'lib qolmoqda.

Kichik biznes subyektlarining o'zini namoyon qilishi, innovatsion loyihalarni amalga oshirishi va tashqi investorlar bilan samarali hamkorlik o'rnatishi uchun hukumat tomonidan yaratiladigan qulay sharoitlar, imtiyozlar va kafolatlar muhim rol o'ynaydi.

Xulosa qilib aytganda, rivojlanayotgan mamlakatlarda kichik biznes va tadbirkorlik sohasiga investitsiya jalb etish – bu nafaqat iqtisodiy o'sish omili, balki mamlakatning xalqaro miqyosdagi raqobatbardoshligini oshirish yo'lida muhim strategik vazifadir. Bu borada davlat va xususiy sektor hamkorligi muvozanatli va uzoq muddatli natijalarga olib kelishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Герасимов К.Б., Белякова А.А. (2016). Структура финансового менеджмента предприятия. Международный журнал гуманитарных и естественных наук, (3), 95-99.

2. А.Н. Пророков и др. Малое предпринимательство в России: социально-экономические, правовые и организационные аспекты: монография. под ред. А.Н. Пророкова, Л.И. Чистоходовой. – М.: ИИУ МГОУ, 2015. – 185 с.

3. Жабина Н.А. Сравнительная характеристика современных подходов к содержанию понятий «финансовый анализ» и «анализ финансового состояния»/Н.А. Жабина//Стратегия устойчивого развития регионов России. - №19. -2014. - С. 34-37.

4. Иванова А. П. Стоимостные критерии оценки эффективности управления / А. П. Иванова // Финансы. -2016. - № 2. – С. 17-20.

5. Морозко Н.И. Механизм формирования финансового потенциала малого бизнеса: монография. – М.: «НИЦ ИНФРА-М», 2016. – 314 с.

6. Муфтайдинов К. Иқтисодиётни эркинлаштириш шароитида тadbirkorlikни ривожлантириш муаммолари: Дис. авт. реф... иқт. фан. д-ри.- Т., 2004.-18 б.

7. Соколинская Н.Э. Кредитование как важнейший фактор развития малого бизнеса в России: монография / Н.Э. Соколинская, Л.М. Куприянова. – М.: КноРус, 2016. – 231 с.